

QADIMGI BOBIL PODSHOLIGISHDPI 1- bosqich talabasi **G‘apporova Ruhshona**SHDPI 1- bosqich talabasi **Begimqulov Behruz**SHDPI 1- bosqich talabasi **Ochilova Jasmina**SHDPI 2- bosqich talabasi **Otamurodov Doniyorbek**

Annotatsiya: Ushbu maqolada Qadimgi Bobil davlatining tarixi, madaniyati va ilm-fan sohasidagi yutuqlari tahlil qilinadi. Bobil miloddan avvalgi 18-asrda shakllangan va qadimiy Mesopotamiya mintaqasida joylashgan muhim sivilizatsiyalardan biridir. Maqolada Bobilning diniy inshootlari, xususan, mashhur Zigguratlar, shuningdek, davlatning qonun bilan boshqarilishi va Hammurapi qonunlari, shahar rejalari, iqtisodiy aloqalar va astronomiya sohasidagi yutuqlari haqida ma'lumot berilgan. Bobil madaniyati nafaqat o'z davrida, balki keyinchalik ham tarixda muhim rol o'ynaganligi ta'kidlanadi. Ushbu maqola, Qadimgi Bobilning merosi va uning jahon tarixidagi ahamiyatini tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Bobil, Elam, Rimsin, Hammurapi, Ur, Mari, Samsuilin, Var- dum, Redum, Kassit, mushkenum, kudurru, Elam, Navuxodonosor I, Issin, Dajla, Frot, Nabopalasar, Xaldey, Esagila, Eron, Kayxus- rav, Egibi, Murashu

Kirish:

Qadimgi Bobil sivilizatsiyasi insoniyat tarixining muhim sahifalaridan birini tashkil etadi. Mesopotamiya mintaqasida shakllangan ushbu shahar davlatlari, o'zlarining boy madaniyati, iqtisodiy yutuqlari va ilm-fan sohasidagi qobiliyatlari bilan alohida ajralib turadi. Bobil, shaharlar va qishloqlar mavjud bo'lgan ko'p qirrali ijtimoiy tuzumi, ilmiy va diniy yutuqlari orqali insoniyat tarixida o'z o'rnini egalladi. Bu maqolada Qadimgi Bobilning ijtimoiy hayoti, iqtisodiy tizimi, madaniy merosi va ilm-fan sohasidagi yutuqlari tahlil qilinadi, shuningdek, uning bugungi kunda ham ahamiyati va ta'siri ko'rib chiqiladi. Bu tarixiy davrni chuqur o'rganish orqali, Bobilning qanday qilib insoniyat taraqqiyotiga hissa qo'shganini yoritishga harakat qilamiz.

MUHOKAMA

Urushlar natijasida Ikki daryo oraligidagi davlatlar bir-birlarini kuchsizlantira boshlagan. Frot daryosining chap sohilidagi Bobil "Xudo darvozasi qad ko'tarib, yuksala boshlaydi. Bu shahar-davlat Bobil Dyoki Amoriy sulola- si namoyandalari tomonidan boshqarilib, u Qadimgi Bobil davri (m.av.1894-1595) nomi bilan mashhur bo'lgan. Bu shahar-dav- latning asoschisi va ilk hukmdori amoriy Sumuabum bo'lgan. Urushlar natijasida Ikki daryo oralig'idagi davlatlar bir-birlari- ni kuchsizlantira boshlagan. Bundan foydalangan Elam podsho- si Rim-Sin Janubiy Mesopotamiyani bosib olib. Larsa shabrini o'zining tayanch istehkomiga aylantiradi. Elam hukmdori Rim-Sin (m.av. 1822-1763) Janubiy Mesopotamiyada katta-kichik suv in- shootlari, kanallar qazdirib. Larsa, Ur va boshqa shaharlarda ha- shamatli ibodatxonalar qurdiradi. Ibodatxonalarga Shumer va Elam xudolarining mis va oltindan quydirilgan haykallarini qo'ydiradi. Mazkur davrda Janubiy Mesopotarniyadagi Uruk, Nippur, Isin va boshqa shaharlar Rim-Sin qo'l ostiga o'tib qoladi. Larsa esa Janu- biy Mesopotamiyaning yirik markazlaridan biriga aylanadi.

M.av. XIX-XVIII asrlarda Mesopotamiyada sug'orma dehqon- chilik, savdo-sotiq rivoj topib shaharlarda yuksalish yuz beradi. Ammo Mesopotamiyada xo'jalikning yuksakroq darajada rivojla- nishiga mamlakatdagi notinchlik to'sqinlik qilmoqda edi. Mesopo- tamiyadagi siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy vaziyat bu yerda kuchli markazlashgan davlat barpo bo'lishini taqozo etmoqda edi.

Qadimgi Bobil podsholigining tashkil topishi M.av1894 1595-yillar orasidagi davrda bu yerda amoriylarning mustaqil su- lolasini vakillari hukmronlik qiladi. Qadimgi Bobil podsholigining gullab-yashnagan davri Bobil sulolasining yirik namoyandasi Xammurapi (m.av. 1792-1750) podsholik qilgan davrga to'g'ri keladi. Manbalarda yozilishicha, Xammurapi o'z davrining yirik, mash- hur davlat arbobi uzoqni ko'ruvchi ayyor diplomat, yirik strateg, dono qonunshunos, uddaburon va aqlli tashkilotchi shaxs bo'lgan. U o'z ittifoqchilari bilan harbiy ittifoq tuzib, xo'jalik masalalari- da nozik siyosat olib borib, ishi bitgach ulardan yuz o'g'irgan ham. Dastlab Larsa bilan o'zaro ittifoq tuzib, janubdagi Uruk, so'ngra Isinni o'ziga qaratib olgan. Xammurapi o'zining navbatdagi diplo- matik amaliyotini shimolga, chdigina Ossuriya asoratidan qutilgan Mari davlatiga qaratib, uning podshof Zimrilim bilan do'stona munosabat o'rnatgan. Mari ittifoqiga tayanib, Bobil shahridan shi- molda joylashgan kuchh Eshnunna ustiga qo'shin tortib, bu davlat qushnlari tor-mor etgan. Navbatdagi zarbani o'zining sobiq it- tifoqchisi Larsaga bergan. Jangda Elam shohi Rimsin qo'shinlari mag'lubiyatga uchrab, Elamga qochib ketgan. Xammurapi qo'shin- lari Shumerni bosib olib, uni ham o'z podsholigiga qo'shib olgan. Shu voqealardan keyin Mesopotamiyada kuchli davlat vujudga keladi. Shuni aytish joizki, "Shimol" va "Janub" mamlakatlarining podsholari, ya'ni Zimrilim va Xammurapi butun Mesopotamiyada mutlaq hukmdor bo'lish uchun shiddatli kurash boshlaydilar. Mari Bobil uchun kuchli va dahshatli raqib bo'lib, Shimoliy Mesopota- miyadagi ko'pgina shaharlarni va Suriya- Mesopotamiya dashtidagi ko'chmanchilarni o'z nazoratiga olgan edi Shu voqealardan keyin Mesopotamiyada kuchli davlat vujudga keladi. Shuni aytish joizki, "Shimol" va "Janub" mamlakatlarining podsholari, ya'ni Zimrilim va Xammurapi butun Mesopotamiyada mutlaq hukmdor bo'lish uchun shiddatli kurash boshlaydilar. Mari Bobil uchun kuchli va dahshatli raqib bo'lib, Shimoliy Mesopota- miyadagi ko'pgina shaharlarni va Suriya- Mesopotamiya dashtidagi ko'chmanchilarni o'z nazoratiga olgan edi. Mari O'rtayer dengizi sohilidagi Bibl, Ugarit, Karxemish, Yamxad davlatlari, dengizdagi Krit va Kipr orollari bilan qizg'in savdo va diplomatik aloqalar olib borardi. Zimrilim davrida Marida 2,5 gektar maydonni egallagan 300 xonali muhtasham saroy va xo'jalik binolari qurilgan edi. Saroy devorlari bir-biridan go'zal. chiroyli rasm tasvirlar bilan bezatilgan bo'lib, unda ajoyib pod- sho taxti qad ko'tarib turardi. Xammurapi vorislari davrida Bobil podsholigi. Manbalarda ta'kidlanishicha, m.av. 1750-yilda Xammurapi vafotidan so'ng Bo- bil podsholigi asta- sekin tushkunlikka yuz tuta boshlagan. Xammu- rapi vafotidan so'ng uning vorislart, chunonchi o'g'li Samsuiluna (m.av. 1749-1712) uning ishlarini davom ettirishga harakat qilib ko'rganlar. Samsuiluna 26 podsholik ustidan g'alaba qozonganli- gini yozib qoldirgan. U zikkuratlar qurib ibodatxonalarni bezat- tirib, ularda xudolarga bag'ishlab oltindan taxt barpo ettirgan. Shuningdek, u mamlakatda sug'orma dehqonchilikni yuksaltirish maqsadida ikkita yangi kanal qazishni buyurib, ibodatxonalarga katta-katta hadyalar in'om qilib turgan. Shuni ta'kidlash joizki, Bobil atrofidagi katta-kichik davlatlar podsholikda sodir bo'layotgan siyosiy voqealarni sinchkovlik bi- lan kuzatib turardilar Elam podshosi Rim-Sir Bobilning zaifla- shib qolayotganidan foydalanib, Janubiy Mesopotamiyaga bostirib kirib. Shumerning bir qismini tortib olgan. Ammo Bobil qo'shinlari Rim-Sin qo'shinlarini jangda tor-mor etgan, Rim-Sin esa Elamga chekinib, o'z saroyidagi yong'in vaqtida halok bo'lgan . Xammurapi qonunlari haqidagi umumiy ma'lumot. Ma'lumki, qadimgi Bobil podsholigining xo'jaligi, ijtimoiy va si- yosiy tuzumi haqida podsho Xammurapining bazalt toshi ustunga eng qadimgi mixxat bilan yozilgan mashhur qonunlar to'plami muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Bazalt ustunining yuqori qismiga taxtda o'tirgan quyosh xudosi Shamash, uning oldida esa tantanali suratda turgan podsho Xam- murapi tasvirlari ishlangan. Ustunning hamma joyi 247 moddadan iborat qonunlar to'plamining mixxatda yozilgan matni bilan band. Negadir 42 modda yozilgan beshta ustunchadagi matnlar qirib tash- langan. Olimlarning taxminlariga ko'ra buni ustunni o'lja sifatida olib ketgan Elam istilochilari qilgan bo'lsalar kerak. Ammo o'sha vaqtlardayoq bu kodeks qonunning boshqa nusxalari ham topilgan. Shu bois uning qirib tashlangan matni tiklangan. O'sha davr mirzo va sudyalari boshqalarni o'qitish maq- sadida, shuningdek, adliya ishlarida podsho qonunnining ana shu nusxalaridan foydalanganlar. Qonunlar to'plamida xo'jalik va siyosiy-ijtimoiy munosa- batlarning aks etishi. Xammurapi qonunlari va m.av. II mingyilliklarga oid hujjat- lar majmuasi. Mesopotamiya xalqlari

xo'jalik hayotining umumiy manzarasini bir qadar tiklashga imkon beradi. Ma'lumki. Old Osiyoning ko'p xalqlari hayotida ziroatchilik xo'jalikning asosini tashkil etadi. Mesopotamiyaning Dajla va Frot daryolarining toshqinlari natijasida yaxshi o'g'itlanadigan va sug'oriladigan allyuvial tuproq dehqonchilikning rivojlanishiga ayniqsa katta yordam bergan. Dehqonchilik ilgari ham, Qadimgi Babil podsholigi davrida ham o'zining muhim ahamiyatini saqlab qolgan. O'sha zamonga oid hujjatlarning birida: "Ekinzorlar mamlakatning hayoti ekanligini bilmaysanmi?" deb yozilgani Bobilda dehqonchilikning ahamiyatini juda yaqqol ko'rsatib bergan M.av. 1742-yilda kassitlar sardori Gandash Bobilga bostirib kirib "O'zini to'rt iqlim podshosi" deb e'lon qilgan. U Shumer, Akkad va Babil hukmdori sifatida kassitlar sulolasiga asos solgan. M.av. XVI asr boshlaridan boshlab mamlakatda kassitlar sulolasi- hing hukmronligi boshlanib, u Babil podsholigining o'rta davri deb atalgan. Kassit sulolasi podsholari mav. 1155-yilgacha Bobilda hukmronlik qilganlar.

Shunday qilib XII asrning o'rtalariga joylardagi qo'zg'olonlar. toju-taxt uchun olib borilgan o'zaro kurashlar, nizolar Xett. Ossuri- ya va Elam podsholarining birin-ketin olib borgan urushlari nati- jasida kassitlarning Mesopotamiyadagi hukmronligi zaiflashib, m. av 1155-yilda kassitlar sulolasiga asoslangan O'rta Babil podsholi- gi barham topdi. Ular o'z o'rinlarini Nabopalasar boshliq Yangi Babil podsholigiga bo'shatib berdilar

Xulosa

Qadimgi Babil davlati insoniyat tarixida muhim ahamiyatga ega bo'lgan sivilizatsiyalardan biridir. Bu davlat dajla va Furot daryolari o'rtasida joylashgan bo'lib, unumdor zaminlari va suv manbalari bilan agrar iqtisodiyotni rivojlantirgan. Hammurapi tomonidan ishlab chiqilgan qonunlar, adolat va ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda muhim rol o'ynadi. Babil zamonaviy ilm-fan va madaniyatning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi va bu erda yozilgan adabiyot, jumladan "Gilgamesh" eposi insonga chuqur falsafiy mulohazalar taklif etadi. Babil o'zining savdo aloqalari orqali boshqa madaniyatlar bilan ham bog'langan va bu uning iqtisodiy va madaniy taraqqiyotida muhim o'rin tutgan. Qadimgi Bobilning merosi bugungi kunda ham insoniyat uchun ahamiyatli va qadrli, chunki u kelajak avlodlarga ilm-fan, adabiyot va huquq sohalarida muhim yutuqlarni taqdim etgan.

FOYDALANLIGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdujabborov kabirov qadimgi sharq tarixi 2016 toshkent 155b
2. Yahyobek Mo'minov Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika maqola
3. Qadimgi duno tarixi Rajabov.R,R TOSHKENT 2009 97B
4. Almurodov hafiza xasanov qadimgi babil podsholigi podsholigi
5. Бобожонов, Бехруз Баходир ўғли. ШАХРИСАБЗНИНГ ТАРИХИЙ БОЗОРЛАРИ ВА САВДО-ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАРИ. 1344-1351